

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)
ע"י ב"כ עוה"ד אליעד שרגא ו/או ברק כלב
ו/או צרויה מידד – לוזון ו/או נילי אבן חן ו/או
דפנה קירו-כהן ו/או דניאל קירס ו/או מיקה
קונר קרטן

מרח' יפו 208 ירושלים
ת.ד. 4207 ירושלים 91043
טל': 02-5000073; פקס': 02-5000076

העותרת

- נ ג ד -

1. ראש ממשלת ישראל
2. ממשלת ישראל
3. שר האוצר
4. היועץ המשפטי לממשלה

המשיבים

עתירה לצווים על תנאי
ובקשה לקביעת דיון דחוף

מוגשת בזאת עתירה לבית משפט נכבד זה, למתן צווים על תנאי כדלקמן,
ולחילופין חלקם:

1.1 צו על תנאי המורה למשיבים מס' 1-3 להתייצב וליתן טעם מדוע לא יימנעו מלעכב את יישום המלצות דו"ח ועדת החקירה הממלכתית בנושא סיוע לניצולי השואה בראשות השופטת ד' דורנר (להלן - "ועדת דורנר"), ובמסגרת זו מדוע לא יפעלו בלא דיחוי ועוד במהלך שנת 2008 להעברת קצבה חודשית ו/או סיוע כספי אחר לניצולי השואה וכן כל סיוע נוסף במתן שירותים, שיעלה בקנה אחד עם המלצות הוועדה. וזאת לאור העובדה שוועדת דורנר מצאה כי המדינה פעלה בחוסר סבירות קיצוני, הפרה את חובתה המשפטית כלפי הניצולים ופגעה בקניינים, תוך הפרת התחייבויות שלקחה על עצמה במסגרת הסכמי השילומים עם ממשלת גרמניה. כל זאת בשעה שעיקוב נוסף ביישום ההמלצות, כעולה מישיבה בראשות ראש הממשלה מיום 29.7.2008, ולמעשה כריכת הדיון בהן בדיוני התקציב לשנת 2009, יביאו לכך שניצולים רבים, אשר מטבע הדברים הינם אנשים קשישים ברובם, לא יזכו ליהנות מתיקון העוול המשפטי העמוק עליו הצביעה ועדת דורנר, באם תימנע הממשלה מיישום מיידי של מסקנות הוועדה.

1.2 צו על תנאי המורה למשיב מס' 4 להתייצב וליתן טעם מדוע לא ינחה את המשיבים 1-3 לפעול כאמור בס' 1.1. לעיל.

כן מתבקש בית המשפט הנכבד לקבוע את העתירה לדיון דחוף:

זאת, כאשר בכל יום שעובר ללא יישום הדו"ח נפטרים בישראל ניצולי שואה, שמהם, כפי נקבע בדו"ח, נגזלו זכויותיהם על ידי מדינת ישראל במשך עשרות שנים. עבור כל ניצול שואה שילך לעולמו עד קיום הדיון בעתירה ליישום המייד של הדו"ח, הימנעות מקיום הדיון בעתירה משמעה סיכול האפשרות האחרונה לעשות עמו ולו צדק חלקי ביותר, לאחר העוול הקשה שנגרם לו דווקא על ידי המדינה היחידה בעולם שהוקמה, בין היתר, על מנת שיהודים שנפלו קורבן לזוועות הנאצים לא ייוותרו ללא מדינה שתבטיח את זכויותיהם.

ואלה נימוקי העתירה:

I. הצדדים לעתירה

העותרת:

א. העותרת הינה עמותה רשומה כדן, אשר חרתה על דגלה שמירה על טוהר המידות בשירות הציבורי, עידוד ערכי שלטון החוק, שירוש נורמות בלתי ראויות במינהל הציבורי והשרשת נורמות ראויות של מנהל תקין.

המשיבים:

א. המשיב מס' 1 הינו ראש ממשלת ישראל, אשר מוסמך, בין היתר, בתקנון הממשלה לקבוע את סדר היום של הממשלה.

ב. המשיבה מס' 2 הינה ממשלת ישראל, אשר מוסמכת, בין היתר, להציע תיקון לחוק התקציב הנוכחי.

ג. המשיב מס' 3, שר האוצר, מוסמך על-פי סעי' 4 לחוק נכי רדיפות הנאצים, תשי"ז – 1957, להעלות, באישור ועדת הכספים של הכנסת, את שיעור השכר הקובע ואת שיעור התגמולים על פי אותו חוק. כן מוסמך המשיב מס' 3 בשורה של סמכויות בחוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985 (חלקן בהצעת חברים נוספים במשיבה מס' 2 וחלקן באישור ועדת הכספים של הכנסת) להביא להחלטות על העברות בתקציב המדינה ו/או שימוש בכספים שלא נוצלו ו/או עודפים ו/או כספי רזרבה, גם לתכניות חדשות וגם למטרות שהוא יקבע.

ד. המשיב מס' 4, היועץ המשפטי לממשלה, מוסמך לפרש את החוק עבור הרשות המבצעת, ופירושו שלו מחייב אותה פנימה (בג"צ 73/85 סיעת 'כד' נ' יושב ראש הכנסת, פ"ד לט (3) 141, 152 (1985); בג"צ 4267/93 אמיתי – אזרחים למען מינהל תקין וטוהר המידות נ' ראש ממשלת ישראל ואח', פ"ד מז (5) 441, 472-473 (1993)).

II. הפרק העובדתי

1. בתקופת מלחמת העולם השנייה בוצעה בעם היהודי הזוועה המחרידה והגדולה ביותר בהיסטוריה – היא השואה.

2. לאחר שהמשטר הנאצי הפעיל את מנגנוני המדינה ואת מכוונת התעמולה שלו כדי לשלול מהיהודים את זכויות האדם שלהם, את קניינם ואת כבודם ולהפוך אותם למושפלים ורדופים, רצחו הגרמנים ועוזריהם, באופן שיטתי, כששה מיליון יהודים, מתוכם כ-1.5 מיליון ילדים. כששה מיליון יהודים נחנקו בתאי גזים ונשרפו בקרמטוריה, נורו בגבם על סף קברים המוניים שהם הוכרחו לחפור לעצמם, הורעבו ועונו.

3. בשנת תשי"ח הוקמה מחדש, לאחר כאלפיים שנות גלות, המדינה היהודית. הקמת מדינת ישראל היתה הגשמתה של הציונות הפוליטית, אשר בבסיסה, לצד זכותו ההיסטורית של העם היהודי להקים מדינה בארץ ישראל, עמדה הטענה לפיה יש לשים קץ למצב שבו זכויות היהודים תלויות בחסדיהם של אחרים, ללא מדינה משלהם אשר תדאג להם, תשמש להם קול ותבטיח את זכויותיהם.

4. לאחר הכנעת גרמניה במלחמה והקמת מדינת ישראל, הסכימה גרמניה המערבית לפצות את היהודים ששרדו את השואה.

5. כפי שנקבע בדו"ח ועדת החקירה הממלכתית, עליה עוד ידובר,

"כאשר ניהלה מדינת-ישראל בשנת 1952 משא ומתן עם גרמניה המערבית על קבלת פיצויים (שכוננו 'שילומים'), ויתרה המדינה בשמם של אותם ניצולים שהיו אזרחיה, מבלי לקבל את הסכמתם, על זכותם לתבוע פיצויים אישיים מגרמניה המערבית, ולאחר מכן אף קיבלה על עצמה לדאוג להם. תמורת ויתור זה התחייבה ממשלת גרמניה המערבית להעביר למדינת-ישראל פיצוי, בעיקר בטובין, שלהם הייתה המדינה זקוקה נוכח מצבה הכלכלי הקשה. כך נשללה מן הניצולים האפשרות לתבוע מגרמניה המערבית פיצויים אישיים בגין פגעי השואה, אך לכאורה ניתנה להם הזכות לפנות בענין אל מדינת-ישראל. חובתה של מדינת-ישראל כלפי הניצולים הפכה אפוא להיות לא רק חובה מוסרית – שעל כך מיותר להכביר מילים – אלא גם חובה שיש לה היבט משפטי. חובה זו ביקשה המדינה למלא באמצעות תחיקה, שבעיקרה קבעה זכאות לפיצויים בגין נזקי-גוף של הניצולים, אותם נזקים שאלמלא ויתורה של המדינה בגדרי הסכם השילומים היו זכאים לתבוע פיצויים מגרמניה המערבית בגינם. ברם, השאלה שעלתה במהלך השנים ... היא אם אכן ובאיזה מידה קיימה החברה הישראלית, במדינת-ישראל היהודית והדמוקרטית, את חובתה כלפי הניצולים"

דו"ח ועדת החקירה הממלכתית בנושא סיוע לניצולי השואה, המופיע בכתובת <http://elyon1.court.gov.il/heb/veadot/holocaust/main.htm> (להלן: הדו"ח), בע' 11-12; ההדגשה הוספה.

6. דו"ח מבקר המדינה שהתפרסם בשנת 2007 הצביעה על "ליקויים חמורים בטיפול בניצולי השואה", לרבות שלילת זכאות לתגמולים, הימנעות מפעילות שהיה על המדינה לבצע, אי מתן תמיכה לארגונים שהוקמו על ידי ניצולי שואה, סחבת של שנים בטיפול בבקשות ניצולי שואה בלשכה לשיקום נכים, עד כדי כך שחלק מהתובעים אינם זוכים לראות את סיום הטיפול פנייתם עד סוף חייהם (ראו דו"ח ועדת החקירה הממלכתית בע' 12-13).

7. ביום 7.1.2008 הקימה הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת ועדת חקירה ממלכתית לבדיקת נושא הסיוע לניצולי השואה, על-פי סעיף 14(ב) לחוק מבקר המדינה, תשי"ח-1958 (ראו ע' 13 לדו"ח ועדת החקירה הממלכתית).

8. דו"ח ועדת החקירה הממלכתית קבע, בין היתר, כי לאחר שהמדינה ויתרה בשם הניצולים שעלו עד יום 1.10.1953, מבלי שקיבלה קודם לכן את הסכמתם לויתור זה, על הפיצויים האישיים המגיעים להם מגרמניה המערבית והתחייבה לפצות בעצמה את הניצולים בגין הפקעת קניינם, הרי "...כאשר נדרשה לקיים את התחייבותה זו – קפצה את ידה" (ראו ע' 200-201 לדו"ח; ההדגשה הוספה).

9. עוד קבע דו"ח ועדת החקירה הממלכתית כי "במשך שנים היה יחס הרשויות לניצולים מבקשי הפיצויים לעומתי בעיקרו", כי אף זכייה בהליך משפטי לא הבטיחה דבר נוכח יחס לעומתי זה. הדו"ח קבע, בנוסף, כי המדינה נטלה כספים שמקורם מרכוש יהודי בשואה שהיה ראוי ליעדו אך ורק לתמיכה בניצולי השואה ועשתה בו שימוש לכלל הציבור (ראו ע' 200-203 לדו"ח; ההדגשה הוספה).

10. בענין הפיצויים המגיעים לניצולים, קבע דו"ח ועדת החקירה הממלכתית כי המדינה נצטוותה בבג"צ הירשזון לתת בהחלטתה על גובה התגמול החדשי "ביטוי ממשי... לפגיעה בזכות הקניין" של הניצולים, אבל "דבר זה לא נעשה עד עצם היום הזה" (ע' 203 לדו"ח; ההדגשה הוספה).

11. נוכח האמור, קבע דו"ח ועדת החקירה הממלכתית כי יש לחייב את המדינה בתשלום מעתה ואילך של 75% מן הרנטה המשולמת כיום על ידי גרמניה (ע' 205 לדו"ח).

12. אף נקבע בדו"ח ועדת החקירה הממלכתית בענין ניצולים יוצאי בולגריה, כי למרות קביעה בדיון הנוסף בפרשת גרנות כי התובעים שם זכאים לתגמולים לפי חוק נכי רדיפות הנאצים, המדינה עדיין ממשיכה (לכל הפחות עד למועד פרסום הדו"ח) לסרב לשלם תגמול לניצולים אחרים יוצאי בולגריה, בתירוץ הטכני שתביעתם האישית כבר נדחתה, וזאת בניגוד למקובל, לפיו המדינה קובעת את עמדתה לגבי כלל המקרים על יסוד הפסיקה במקרה המסוים שכבר הוכרעה (אף אם לא כולם היו צד להליך) (ע' 204-206 לדו"ח).

13. בענין ההסבר של המדינה לסירוב וחריגה אלה, הסבר לפיו קיום דני"א גרנות כלפי כל הניצולים שהגישו תביעות שנדחו יעלה כסף רב, קבע דו"ח ועדת החקירה הממלכתית כי -

"דומה שעצם העלאת טענה זו על הכתב מצביעה על אי-סבירותה. ואמנם, בית-המשפט העליון הבהיר זה מכבר, כי העובדה שחובה המוטלת על המדינה המחויבת על-פי חוזה או חוק עלולה לגרום נטל תקציבי, אינה עילה שלא לקיים את החוק או החוזה" (ע' 205-206 לדו"ח; ההדגשה הוספה).

14. לסיכום:

א. דו"ח ועדת החקירה הממלכתית קבע כי מדינת ישראל ויתרה בשם ניצולים על זכותם לתבוע פיצויים ממערב גרמניה ללא הסכמתם ואז הפרה את התחייבותה לדאוג להם בעצמה, תוך קיפוחם של אותם ניצולים.

ב. הדו"ח קבע כי חובת המדינה – שבענין ההיבט המוסרי שלה אין להכביר מילים – אינה רק חובה מוסרית אלא הינה גם חובה משפטית.

ג. הדו"ח קבע כי למדינה חובה משפטית להעלות את גובה התגמול החודשי באופן שישקף את הפגיעה בזכות הקניין של הניצולים שקופחו (ראו ע' 202 לדו"ח) וכי יש להעלותו לשיעור של 75% מהרנטה (וזאת, כאשר הוועדה כבר התחשבה בשיקולים תקציביים, "וזאת, בראש ובראשונה, מתוך חשש שאחרת תימצא עילה לדחיית המלצותינו" (ע' 211 לדו"ח).

15. על-פי מחקר שצוטט בדו"ח מבקר המדינה, בסוף שנת 2005 חיו בישראל 300,800 – 238,600 ניצולי שואה, ומספרם הכולל של ניצולי השואה יפחת בשיעור ניכר במשך השנים, מסיבות טבעיות, ובסוף שנת 2020 יהיה מספרים 49,100-92,200 (מבקר המדינה "דו"ח ביקורת על הסיוע לניצולי שואה", אלול התשס"ז, בע' 10; הדו"ח מופיע גם בכתובת -

<http://www.mevaker.gov.il/serve/contentTree.asp?bookid=496&id=188&contentid=&parentid=undefined&sw=1024&hw=698>

16. ועדת החקירה הממלכתית, שבפניה עמד כאמור דו"ח מבקר המדינה הנוכח, הדגישה את הדחיפות ביישום הדו"ח:

"פנינו היו לעתיד, לתיקון המעוות. זאת, תוך מאמץ עליון להגיש את הדו"ח בזמן הקצר ביותר האפשרי, שמא חלילה יישאר הדו"ח בלבד ולא יוותרו ניצולים. שהלוא ידוע לכל, כי הניצולים הם אנשים מבוקרים, ומספרים הולך ומתמעט מיום ליום" (ע' 202 לדו"ח; ההדגשה הוספה).

ראו גם דבריה של השופטת (בדימוס) ד' דורנר, יושבת ראש הוועדה, במעמד הגשת הדו"ח:

"בשונה מוועדות אחרות, כאן הייתה **חשיבות מכרעת למהירות הבדיקה**, כדי שיהיה ניתן לסייע לאלו שנותרו בחיים" (ההדגשה הוספה)

העתק ההודעה מטעם משרד ראש הממשלה מיום 22.6.2008 מצורף לעתירה זו כחלק בלתי נפרד ממנה ומסומן **א'**.

17. לפי פרסומים בכלי התקשורת, ציינה כבוד השופטת דורנר כי להערכתה, הקצבת **20 יום ליישום ההמלצות** היה "מאמץ נכון משום שחשבנו שאחרת יהיה דוח אבל לא יהיו ניצולים".

העתק הכתבה מאתר החדשות nrg מצורף לעתירה זו כחלק בלתי נפרד ממנה ומסומן **ב'**.

18. ביום 27.7.2008 פנתה העותרת לראש הממשלה, ליועץ המשפטי לממשלה, לשר האוצר, לשרים אחרים רלוונטיים במשיבה מס' 2 ולבעלי תפקידים נוספים, **בדרישה ליישום מיידי של דו"ח ועדת החקירה הממלכתית**.

19. בפנייתה ביקשה העותרת "**כי ממשלת ישראל תקבל החלטה מיידי בנוגע לאופן יישום המלצות ועדת החקירה**".

העתק פניית העותרת מיום 27.7.2008 מצורף לעתירה זו כחלק בלתי נפרד ממנה ומסומן **ג'**.

20. ביום 29.7.2008 החליט למעשה המשיב מס' 1, ראש הממשלה, לסרב לבקשת העותרת ליישם את דו"ח ועדת החקירה הממלכתית באופן **מיידי**. נקבע (במובחן מהרטוריקה האופפת את הקביעה) כי הממשלה "צפויה" לדון ביישום הדו"ח "לא יאוחר" מדיוני התקציב 2009.

כאמור, בכל יום שחולף נפטרים עוד ניצולי השואה אשר קופחו על ידי המדינה, לגביהם ראתה הוועדה הצדקה לעשות "מאמץ עליון" להביא לתיקון המעוות "בזמן הקצר ביותר האפשרי"; דא עקא, **על-פי האמור בהודעת ראש הממשלה, דו"ח ועדת החקירה הממלכתית לא ייושם באופן מיידי; ראש הממשלה מוכן לכך שיישום הדו"ח ימתין עוד חודשים רבים**.

העתק ההודעה מיום 29.7.2008 מהאתר של משרד ראש הממשלה מצורף לעתירה זו כחלק בלתי נפרד ממנה ומסומן **ד'**.

21. **ובינתיים – נפטרים עוד ועוד ניצולי שואה**. העותרת אינה מוכנה להעלות על הדעת את האפשרות שנכנסת לשיקולי המשיבים העובדה, שכל ניצול שואה ההולך לעולמו יחסוך כסף לתקציב המדינה. **הימנעות מפעולה מיידי כדי לעשות צדק (חלקי) עם ניצולי השואה** (כאשר מצויות בידי המשיבים כל הסמכויות הנדרשות על מנת לעשות כן) – **בלתי נסבלת היא**.

הטיעון המשפטי

תמצית

1. במסגרת הרקע העובדתי, הבהירה העותרת כי על פי מסקנות ועדת החקירה הממלכתית בנושא הסיוע לניצולי השואה, בראשות כבוד השופט בדימוס דליה זורנר (להלן: "הוועדה"), חובת הממשלה להגדיל את קצבאות ניצולי השואה מחברי הקבוצה המקופחת ל-75% מהרנטה הגרמנית המקבילה או למעלה מזה, לשלם את התגמולים המגיעים לניצולים יוצאי בולגריה מיום הגשת תביעותיהם המקוריות (בכפוף לעקרונות שנקבעו בפסק דין בעניין פרשת גרנות (דני"א 11196/03 גרנות נ' הרשות המוסמכת); – אינה בגדר חסד לפני משורת הדין. מדינת ישראל פוגעת בשלטון החוק, בקניינם של ניצולי השואה החיים בקרבה, גורמת להפלייתם לרעה וחבה להם דמים רבים.
2. אשר על כן, אין העתירה שבפני בית המשפט הנכבד עתירה בסוגיה של מדיניות תקציבית ושיקול דעת בחלוקת המשאבים בחברה, אלא עתירה בענין חובת המדינה להפסיק את הפגיעה בזכות לקניין, חובתה לעשות צדק וחובתה להשיב כספים המגיעים לניצולי שואה בדין.
3. הימנעות והתמהמהות בישום מסקנות הוועדה, משמעותה כי ניצולי השואה החיים בקרבנו, יישארו במצוקותיהם, מקופחים ומופלים לרעה, תוך שהמדינה חומסת את קניינם. יתר על כן מאות מתוכם, לצער כולנו, ילכו לעולמם בטרם יזכו לתמיכה ולצדק.
4. מצב דברים זה הינו בלתי סביר, בלתי נסבל, בלתי מידתי ובלתי חוקי וחוקתי.
5. בידי הממשלה סמכויות וכלים למימוש מיידי של מסקנות ועדת החקירה וההתמהמהות והימנעות משימוש בהם לאלתר, באופן מיידי ובהול, מחייבת התערבות בית משפט נכבד זה.

ישום מיידי של מסקנות הוועדה – כלים חוקיים בידי הממשלה

6. המדינה פוגעת בקניינם של ניצולי השואה שבחרו לחיות בארץ ולקחת חלק בבניינה. חובתה של המדינה לעצור ולצמצם פגיעה זו, הינה חובה חוקתית (ואף מוסרית) ראשונה במעלה.
7. למען הסר ספק מילוי חובה זו וישום מסקנות הוועדה, רובן ככולן, איננו דבר המחייב פרוצדורות בלתי עבירות והליכים ממושכים.
8. הוועדה לא הסתפקה בלקבוע עקרונות ויעדים, אלא טרחה, בחנה ופרטה בדו"ח, עד לפרטי פרטים, מהם הדברים שעל הממשלה ומשרדיה לעשות על מנת להביא ליישום הדו"ח ולתיקון המעוות.
9. הוועדה אף פורשת את המשמעויות התקציביות של מסקנותיה ומציגה שתי דרכים חלופיות להקטנת הפגיעה בזכות הקניינית של ניצולי השואה. הוועדה מציגה מהם האמצעים המשפטיים והתקציביים הנדרשים לישום מסקנותיה, כאשר דרך המלך בעיני הוועדה, היא גם הדרך המהירה יותר, בכך שלא נדרשים תיקונים בחקיקה – אלט הפעלת סמכותו של שר האוצר, על פי סעי' 4 לחוק נכי רדיפות הנאצים, תשי"ז – 1957 (ראו ע' 157 לדו"ח).
10. לעניין העמדת מקורות תקציביים לנושא חשוב זה, אין ספק, כי כשם שהממשלה יודעת להעביר תקציבים בעיתות חירום כאלה ואחרות, יכולים הממשלה ושריה להתגייס להכרעה מהירה ויעילה להפסקת עוול מתמשך זה.
11. לממשלה מגוון כלים וסמכויות להביא להעמדת תקציבים, כבר בשנת תקציב זו, למען ישום מידי של הדו"ח. בין היתר יכולה הממשלה ליזום חקיקה לתיקון חוק התקציב של שנת 2008.
12. כן מקנה חוק יסודות התקציב, התשמ"ה – 1985, לשרי הממשלה הרלוונטיים (באישור מוקדם של וועדת הכספים של הכנסת – עקב היקף הסכומים) כלים וסמכויות להעביר

תקציבים מתוכנית לתוכנית בסעיף תקציבי (סעיף 11 לחוק יסודות התקציב, תשמ"ה - 1985). כן מקנה החוק הנזכר (סעיף 12 שבו) סמכות לקבוע מטרות ל"רזרבה הכללית".

13. דחיית ההכרעות בנושא ועיכוב בה, משמעותם נזק ופגיעה בלתי הפיכה בניצולים רבים. לממשלה סמכויות וכלים לצמצם את הנזק, באופן מידי, ואין לה כל סמכות מוסרית או חוקית להתממה.

ישום מידי של מסקנות הוועדה – חובת הממשלה

חובת הממשלה על פי מסקנות הוועדה –

הפסקת הפגיעה בזכויות מוקנות ולא סוגיה של מדיניות חלוקת המשאבים בחברה

14. הממשלה מחויבת ליישם את המסקנות של ועדת החקירה הממלכתית בנושא, גם הממשלה בהצהרותיה לא כפרה בכך.

15. העותרת מודעת לכך שבית המשפט הנכבד דן במקרים נדירים בסוגיות שעניינם מדיניות התקצוב של הממשלה.

16. על כן, רואה העותרת חשיבות לבוא ולהבהיר שעתירה זו, אין עניינה שאלה סבירות שיקול דעתו של רשות בסוגיות מדיניות חלוקת המשאבים בחברה.

17. עניינה של עתירה זו הוא פגיעה בלתי חוקתית בקניינם של ניצולי השואה – בזכות יסוד מוגנת, בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ובהתממהות לא ברורה ולא סבירה של הממשלה בהפסקת פגיעה קשה זו.

18. כמפורט בהרחבה בדו"ח הוועדה, מדינת ישראל הלכה למעשה פוגעת בקניינם של ניצולי השואה החיים בקרבה.

19. אמנם שנים ארוכות התחבטו משפטנים בשאלה האם חבה מדינת ישראל חובה מוסרית, חוקית או חוקתית כלפי ניצולי השואה. אך עתה אין הממשלה יכולה עוד להמשיך לקפוץ ידה למול הניצולים, במסווה של התפללות משפטית/היסטורית/מוסרית.

20. בית המשפט העליון פסק כבר בעניין ניצולי שואה שהגיעו לישראל לפני 31.10.1953, כי הם מהווים קבוצה מקופחת. בבג"ץ 5263/94 ח"כ הירשזון נ' שר האוצר, פ"ד מט(5) 837 (1996), נקבע כי חסימת הדרך בפניהם מלתבוע פיצוי מגרמניה, במסגרת הסכם השילומים, היוותה פגיעה בזכות הקניין שלהם, זכות אשר הוכרה החל משנת 1992 כזכות חוקתית מוגנת.

21. עוד קבע בית המשפט שם (סעי' 8 לפסק הדין) כי:

"מקום בו מפגיע השלטון זכות קניין של הפרט למען צרכי הציבור, זכותו של הפרט היא לקבל פיצוי נאות על הפגיעה בו, והטענה שחובת הפיצוי מעמיסה על השלטון נטל כספי שאינו יכול לעמוד בו, לאו טענה היא"
(ההדגשה הוספה).

22. בהתאם לכך קבע פסק הדין, כי על שר האוצר לשקול מחדש את אופן השימוש בסמכותו לקבוע את הקצבה גם בהתחשב בהנחיות שבפסק הדין.

23. אף על פי כן, קובעת הוועדה, כי על אף שהקצבה הוגדלה, הדבר לא נעשה בהתחשבות בהיקף הפגיעה בקניינם של הניצולים – בהשוואה לרנטה הגרמנית – ועל כן לא רופאה הפגיעה בזכות הקניין של הניצולים.

24. בעניינם של יוצאי בולגריה, פסק בית המשפט העליון ב-דנ"א 11196/03 **גרנות נ' הרשות המוסמכת לפי חוק נכי רדיפות הנאצים, תשי"ז-1957** (9.10.2005), כי אמות המידה שנקבעו להכרעה האם יוצאי בולגריה זכאים לפיצוי לא היו נכונות.

"נתקשה להסכים עם מסקנה כי קו הגבול המבחין בין גירוש לגירוש הוא קיומו של ליווי חמוש. לדעתנו, השאלה אם גירוש פלוני שקול - או אין הוא שקול - כנגד "תנאים הדומים למעצר" או "שלילת חירות", אין היא תלויה בקיומו של ליווי חמוש דווקא, אלא במיכלול נסיבות הגירוש" (פסקה 29 לפסק הדין).

ולכן קבע בית המשפט :

"נחזיר את הדיון לרשות המוסמכת, לבחינת כל מקרה ומקרה לגופו בהתאם לעקרונות שהתוונו בפסק-דיננו" (פסקה 44 לפסק הדין).

25. בית המשפט הדגיש, כי :

"משיימצא כי החוק מחייב את המדינה לשלם לעותרים ולשכמותם תגמולים, נדרשת היא המדינה לשלם תגמולים אלה. זה פירושו של עקרון שלטון החוק, ואת החוק נכבד" (פסקה 27 לפסק הדין).

26. אלא שהוועדה קבעה, כי המדינה לא מילאה את המוטל עליה, הפרה את חובתה לפעול בתום לב כלפי אזרחיה, כך שיוצאי בולגריה, גם אלה שנשללה חירותם בשואה, על פי אמות המידה של פסק הדין, אינם מקבלים פיצוי.

27. וועדת חקירה ממלכתית, בראשות שופטת בית המשפט העליון בדימוס, קבעה ברורות, מהם הצעדים שהממשלה מחויבת לעשותם לאלתר כדי לצמצם את הפגיעה וחזרה והדגישה, כי לב ליבו של צמצום המעוות נעוץ במיידיות בנקיטת הצעדים.

28. אשר על כן, איננו מצויים עוד במתחם רחב של שיקולי מדיניות בחלוקת תקציבים ושאלת סבירותם.

29. המדינה חבה כסף לאנשים ואם תתמהמה, לגבי רבים וטובים, לא תוכל עוד לתקן את העוול.

חובת הממשלה ליישום מיידית ובהול

30. חובת הממשלה אינה מוגבלת ליישום מסקנות הוועדה. חובתה הברורה היא **ליישום מיידית** של המסקנות.

31. כל התמהמהות ביישום המסקנות מעמיקה את הפגיעה בניצולים ומסכלת את האפשרות לצמצם את הפגיעה לעשיית צדק פורתא עם רבים מתוך הניצולים שעלולים לא לזכות להגיע ליום הנכסף.

32. יסוד המיידיות והבהילות ביישום מסקנות הוועדה אינו מסור לשיקול דעתה של הממשלה, שכן הוא הוא לב ליבן של מסקנות הדו"ח.

33. הדו"ח לא רק קבע כי נעשתה פגיעה המחייבת תיקון. היא קבעה כי הממשלה חייבת לצמצם את הפגיעה באופן מיידית בטרם תסוכל מטרת הוועדה ויישום המלצותיה.

משמעות ותוצאות התמהמהות ביישום מסקנות הוועדה

התמהמהות במימוש מסקנות הוועדה – פגיעה בזכויות יסוד חוקתיות

34. חוק יסוד : כבוד האדם וחירותו, קובע בסעיף 3 :

"אין פוגעים בקנינו של אדם."

35. ממשיך חוק היסוד וקובע בסעיף 11 :

"כל רשות מרשויות השלטון חייבת לכבד את הזכויות שלפי חוק-יסוד זה".

36. כאמור, הוועדה קבעה, באופן שאיננו משתמע לשני פנים, כי המדינה הפקיעה את קניינם של הניצולים לטובת כלל הציבור והעדיפה לקדם את הסכם השילומים גם במחיר הפגיעה בזכות הניצולים לפיצוי אישי.

37. למרות זאת, המדינה לא נתנה פיצוי הולם ומידתי בגין פגיעה זו. כל כך, גם לאחר שבית המשפט הנכבד כבר הבהיר, כי על המדינה לעשות כן.

38. בנסיבות הקשות של חלק ניכר מן הניצולים, גוררת פגיעה זו אף פגיעה בזכות המוגנת לכבוד – כבוד האדם – וטעם זה מחזק עוד יותר את חובת המדינה לפעול ליישום מיידי של דו"ח הוועדה.

39. החלטת ראש הממשלה ומשיבים נוספים, לפיה מסקנות הוועדה ידונו רק במסגרת דיוני התקציב לשנת 2009 וחדלונם של המשיבים מלמש סמכויותיהם ליישום מסקנות הוועדה באופן מיידי, משמעותם ותוצאתם הינן, כי המשיבים פוגעים באופן מודע ובעיניים פקוחות, אף כי כהות וצרות, בזכויות יסוד מוגנות של ניצולי שואה, חלקן באופן בלתי הפיך.

40. פגיעה זו הינה אסורה על פי החוקה והדין ומבססת עילה להתערבות של בית משפט נכבד זה.

התמהמהות בישום מסקנות הוועדה – מידתיות, יעילות, הגינות וצדק

- חוסר סבירות קיצוני

41. עמדנו על כך, כי המדינה מפרה חובה משפטית ואף חוקתית כלפי ניצולי השואה. לא מיותר לציין, כי כרשויות מינהליות, מחויבים המשיבים להתנהל כלפי אזרחי המדינה ולכלכל דרכיהם, על פי אמות מידה מחייבות של הגינות, יעילות, מידתיות וצדק.

42. התנהלות המשיבים בהתעלם מחובותיהם אלה, הינה בלתי סבירה. חוסר סבירות, קל וחומר נוכח הפרת כלל חובות אלו, מבסס עילה להתערבות בית משפט נכבד זה.

43. היעדר הגינות וצדק – הרחיבה הוועדה ובכאב ואי נוחות, חזרה והדגישה עד כמה התנהלות המדינה כלפי הניצולים הינה בלתי הוגנת באופן בלתי נסלח. לאחר שהדברים כבר נקבעו והובהרו היטב וכאשר שעון הזמן של הניצולים הולך ואוזל, הימנעות מתיקון המעוות באופן מיידי וגרירת הרגליים ביישום מסקנות הוועדה, מהווה שיא חדש של היעדר הגינות, היעדר צדק והיעדר חמלה.

44. היעדר יעילות – חובתה של כל רשות היא לשרת את האזרחים ביעילות. חובה זו מקבלת משנה תוקף בנסיבות דנן, בהן גרירת הרגליים והיעדר היעילות עשויים להביא לעול בלתי הפיך ובלתי ניתן לתיקון לרבים שזכויותיהם קופחו בידי המדינה. לא בכדי עשתה הוועדה כל שביכולתה להביא בפני הממשלה מסקנות תכליתיות מפורטות, מוכנות לביצוע. הוועדה לא חיפשה אשמים ולא התפזרה לכיוונים שונים. המטרה הייתה יעילות ומיידיות בתיקון המעוות. התנהלות המשיבים מסכלת חובות אלו.

45. **היעדר מיידיות** – גדולה וקשה היא הפגיעה בניצולי השואה. אין אזרח במדינת ישראל שאינו מתכווץ ומשפיל מבט נוכח התובנה, כי לא השכילה המדינה להושיט יד לאותם אודים – ניצלים מאש ולהקל עליהם במצוקותיהם. כגודל הפגיעה בזכויות והעיוות – כן אמור להיות גודלו של התיקון. המיידיות מחייבת, כי הטיפול בנושא יקבל עדיפות גבוהה יותר וכי יבוא באופן מיידי על תיקונו המוגבל.

46. התמהמהות הממשלה הינה חסרת סבירות באופן קיצוני. נוכח העובדה, כי פגיעה הנגרמת לרבים מן ההתמהמהות היא בלי הפיכה – הרי שחוסר הסבירות יורד לשרשם של דברים.

47. אין ולא יכולה להיות הצדקה להמשך התמהמהות הממשלה לאחר שהדברים נאמרו והוכרעו בצורה ברורה. אין ולא יכולה להיות כל הצדקה להתמשכות העוול הקשה הזה. חוסר הסבירות זועק לשמיים ומכתים את המדינה כולה.

48. אין לאפשר לממשלה להמשיך לעמוד בחדלונה ולהתחמק מחובותיה המשפטיות, החוקתיות ואף המוסריות. אשר על כן מתכבדת העותרת לבקש מבית משפט זה לחייב את המדינה לקיים את חובותיה וליישם **באופן מיידי** ויעיל את מסקנות וועדת החקירה הממלכתית.

סיכום

49. אשר על כן, מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא **צווים על תנאי** כמבוקש ברישא לעתירה ולהורות על **דין דחוף בה**.

ברק כלב, עו"ד

אליעד שרגא, עו"ד

דניאל קירס, עו"ד

צרויה מידד לוזון, עו"ד

כ"ח תמוז תשס"ח (31.7.2008).